

РОЗДІЛ 7. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

ORGANIZATIONAL PRINCIPLES OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL SUPPORT OF ECONOMIC SECURITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

УДК 657.1:338.30

<https://doi.org/10.32843/bses.55-32>**Василишин С.І.**

к.е.н., доцент,
доцент кафедри
бухгалтерського обліку і аудиту
Харківський національний
аграрний університет
імені В.В. Докучаєва

Vasylyshyn Stanislav

Kharkiv National Agrarian University
named after V.V. Dokuchaiev

Статтю присвячено обґрунтуванню організаційних засад обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств. На основі результатів всеукраїнського експертного опитування (анкетування) визначено експертну думку щодо організаційного забезпечення обліково-аналітичного гарантування економічної безпеки підприємств. Запропоновано створення служби економічної безпеки (СЕБ) як окремого структурного підрозділу підприємства, діяльність якого пов'язана зі зміцненням економічної безпеки, захистом облікової інформації, поліпшенням фінансово-господарської дисципліни та зміцненням потенціалу підприємства в конкурентному середовищі аграрного бізнесу. Розроблено блок-схему реалізації функцій СЕБ, функціональна спрямованість якої базується на синхронізації кадрового, організаційного, інформаційного та нормативно-правового забезпечення й сфокусована на формуванні безпекової облікової політики та фінансової звітності.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення, економічна безпека, аграрні підприємства, служба економічної безпеки, організаційний регламент, організаційне забезпечення.

Стаття посвячена обґрунтуванню організаційних основ учетно-аналітичного

обеспечения экономической безопасности аграрных предприятий. На основе результатов всеукраинского экспертного опроса (анкетирования) определено экспертное мнение по организационному обеспечению учетно-аналитического гарантирования экономической безопасности предприятий. Предложено создание службы экономической безопасности (СЭБ) как отдельного структурного подразделения предприятия, деятельность которого связана с укреплением экономической безопасности, защитой учетной информации, улучшением финансово-хозяйственной дисциплины и укреплением потенциала предприятия в конкурентной среде аграрного бизнеса. Разработана блок-схема реализации функций СЭБ, функциональная направленность которой базируется на синхронизации кадрового, организационного, информационного и нормативно-правового обеспечения и сфокусирована на формировании безопасной учетной политики и финансовой отчетности.

Ключевые слова: учетно-аналитическое обеспечение, экономическая безопасность, аграрные предприятия, служба экономической безопасности, организационный регламент, организационное обеспечение.

The significance of the problem of the organization of accounting is closely connected with the formation of the agricultural enterprises economic security system, which allows making effective management decisions and providing protection from negative influences from external and internal users. In view of this, it is important to establish the organizational principles of accounting and analytical support of agricultural economic security. The article is devoted to substantiation of organizational bases of accounting and analytical support of economic security of agricultural enterprises. It was found that during considering the organizational principles of economic security management the most important stage is the choice of organizational model with the establishment of specific functional organizational regulations and ensuring control over their implementation. Based on the results of the all-Ukrainian expert survey of accounting staff, scientists and graduates, an expert opinion on the organizational support of accounting and analytical guarantee of economic security of enterprises is analyzed. It is proposed to create an economic security service (SES) as a separate structural unit of the enterprise, whose activities are related to strengthening economic security, protection of accounting information, improving financial and economic discipline and strengthening the potential of the enterprise in a competitive agribusiness environment. A block diagram of the implementation of SES functions has been developed, the functional orientation of which is based on synchronization of personnel, organizational, informational and regulatory support and focused on the formation of security accounting policy and financial reporting, strengthening cyber security, reliability of cloud storage services, organization of competitive intelligence, prevention of economic espionage, protection of trade secrets and development of the compliance system. Further research should be aimed at substantiating the competencies of the accounting guarantor of economic security and the features of security reconstruction of primary, analytical and synthetic accounting in agricultural enterprises.

Key words: accounting and analytical support, economic security, agricultural enterprises, economic security service, organizational regulations, organizational support.

Постановка проблеми. Безпекова трансформація спроможності інституту бухгалтерського обліку має базуватись на створенні та ефективному функціонуванні адаптивних організаційних механізмів, які поєднують нормативно-методичне, кадрове, соціальне, інформаційне та комунікаційне забезпечення.

Значущість проблеми організації бухгалтерського обліку тісно пов'язана з формуванням сис-

теми економічної безпеки аграрних підприємств, що дає змогу приймати ефективні управлінські рішення та забезпечувати захист від негативного впливу з боку зовнішніх та внутрішніх користувачів. З огляду на це актуальним є встановлення організаційних засад обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика вдосконалення обліково-аналі-

тичного забезпечення та організації економічної безпеки є предметом наукових дискусій багатьох учених, таких як Т. Бочуля [1], П. Гайдуцький [2], В. Дерій [3], В. Жук [4], Т. Камінська [5], С. Легенчук [6], В. Немченко [7], Є. Овчаренко [8], В. Ортинський [9], Н. Правдюк [10], Л. Титенко [11]. Вона набуває нових рис із посиленням процесів цифровізації економіки. Наукові праці дослідників є потужною теоретичною й практичною базою, проте розгляд організаційних засад обліково-аналітичного забезпечення саме в контексті економічної безпеки обумовлює необхідність подальших досліджень.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні організаційних засад обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під час розгляду організаційних засад управління економічною безпекою найважливішим етапом є вибір організаційної моделі з установленням конкретних функціональних організаційних регламентів і забезпеченням контролю за їх виконанням. Щодо зміцнення економічної безпеки головним завданням організаційного етапу є забезпечення функціональної структури та організаційних взаємовідносин, які максимально сприятимуть досягненню мети щодо протидії ризикам і загрозам економічної безпеки на основі раціонально побудованого обліково-аналітичного забезпечення.

В. Немченко вважає, що «питання про створення служби безпеки повинно виникати в момент прийняття рішення про організацію фірми залежно від вибраного виду діяльності, обсягу передбачуваної до виробництва продукції, розміру річного обігу та прибутку, використання секретів виробництва, кількості працівників тощо. Засновники повинні заздалегідь передбачити необхідність створення служби безпеки [7, с. 12].

Науковці на чолі з Є. Овчаренком пропонують створення оперативної безпекової групи, під якою розуміють тимчасове організаційне утворення, засноване на підставі нормативно-правових актів, що складається з фахівців постійних відділів служби економічної безпеки й фахівців інших департаментів, служб та відділів підприємства. Групу очолює призначений керівник, який скеровує роботу всіх учасників, спрямовану на нейтралізацію загроз економічній діяльності підприємства [8].

Разом із безперечно високою якістю послуг аудиторських чи консалтингових компаній досвід великих західних корпорацій свідчить про найбільшу дієвість саме внутрішніх підрозділів зі зміцнення економічної безпеки. Крім того, в умовах обмеженості фінансових ресурсів для малих та середніх аграрних товаровиробників доцільнішою також є організація власного підрозділу з економічної безпеки.

Це підтверджує більшість респондентів всеукраїнського експертного опитування, а саме

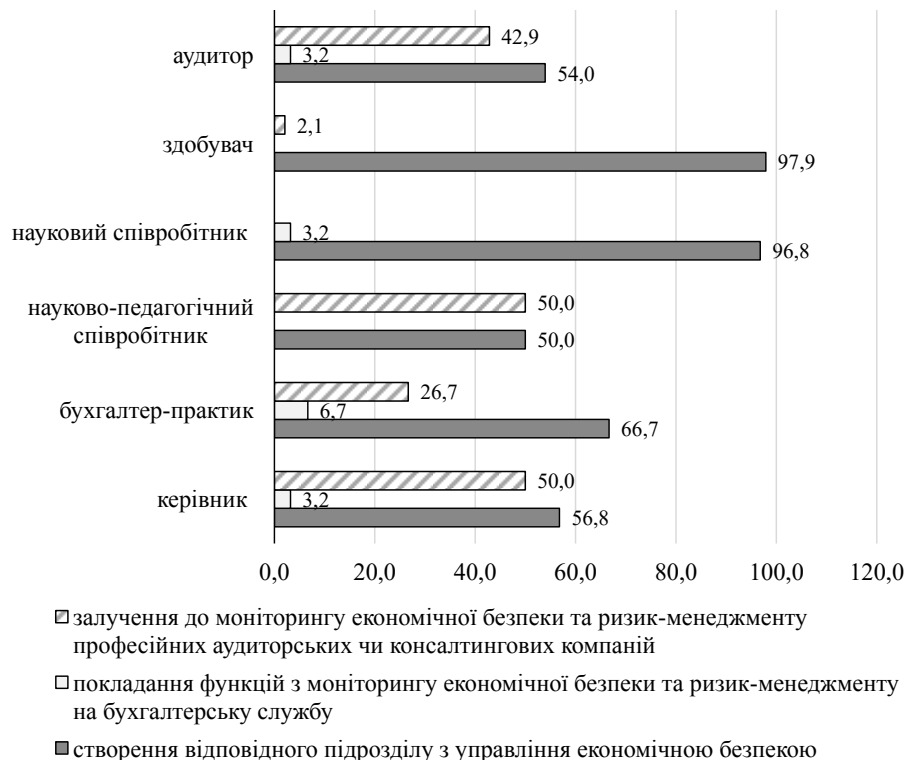

Рис. 1. Експертна думка щодо організаційного забезпечення обліково-аналітичного гарантування економічної безпеки підприємств

Джерело: побудовано за результатами всеукраїнського експертного опитування

анкетування працівників бухгалтерських служб, науковців та здобувачів освітніх ступенів «Місце економічної безпеки в системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємствами і трансформація бухгалтерської професії в цифровому світі» (2019–2020 рр.), які вважають, що найдоречнішим заходом зміцнення економічної безпеки підприємства є створення відповідного підрозділу (рис. 1).

Перевагами створення власного організаційного підрозділу зі зміцнення економічної безпеки є економія фінансових та матеріальних ресурсів, замкненість інформаційних потоків всередині підприємства, розширення можливостей для внутрішнього контролю та ефективної взаємодії структурних підрозділів.

Зважаючи на ці позиції, пропонуємо створити службу економічної безпеки (СЕБ) як окремий структурний підрозділ підприємства, створений задля зміцнення економічної безпеки, захисту облікової інформації, поліпшення фінансово-господарської дисципліни та зміцнення потенціалу підприємства в конкурентному середовищі аграрного бізнесу (рис. 2).

Вибір тієї чи іншої моделі взаємозв'язку функціональних обов'язків облікового гаранта економічної безпеки й головного бухгалтера передусім залежить від розмірів підприємства, обсягів облікової інформації та фінансових ресурсів.

Основними функціями облікового гаранта економічної безпеки як провідного фахівця СЕБ пропонуємо вважати такі:

– задоволення інформаційних запитів внутрішніх та зовнішніх стейкхолдерів процесу зміцнення економічної безпеки;

- формування цілісної архітектури обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки та контроль за зміцненням її рівня;
- розроблення безпекового фрагмента Положення про облікову політику та інших організаційних обліково-звітних регламентів;
- виявлення, вимірювання, реєстрація, накопичення, узагальнення, зберігання інформації щодо стану та ризиків економічної безпеки;
- забезпечення безпекового подання аграрного бізнесу у фінансовій та нефінансовій звітності;
- формування критеріально-оцінювальної системи та інформаційних джерел аналізу економічної безпеки;
- діагностика стану економічної безпеки на основі оброблення даних, моніторингу факторів негативного впливу на неї та резервів зміцнення її рівня;
- стратегічне позиціонування рівня економічної безпеки підприємства, інтерпретація результатів аналізу та запровадження технологій безпекового контролінгу;
- формування оптимальних показників платоспроможності й запобігання ймовірності банкрутства;
- збереження ресурсного потенціалу підприємства й мобілізація матеріальних, фінансових, трудових та підприємницьких ресурсів у процесі розроблення заходів щодо протидії ризикам та загрозам підприємницької діяльності;
- верифікація надійності контрагентів та інших суб'єктів прямого та опосередкованого впливу на бізнес-середовище підприємства;
- організація заходів щодо захисту комерційної таємниці;

Рис. 2. Орієнтовна структура служби економічної безпеки підприємства (СЕБ)

Джерело: авторська розробка

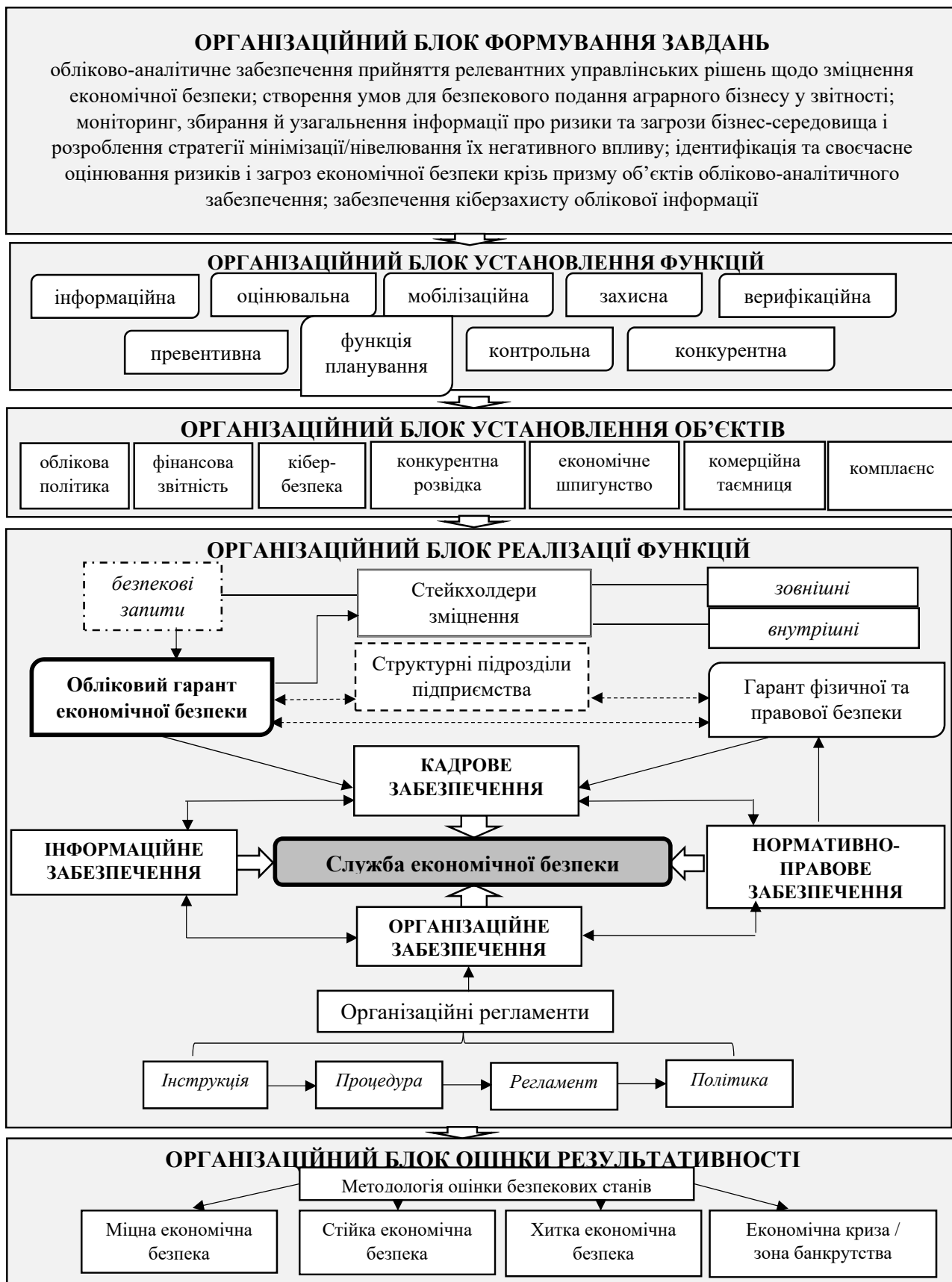

Рис. 3. Блок-схема організаційного забезпечення управління економічною безпекою в конкурентному середовищі аграрного бізнесу

Джерело: авторська розробка

– виконання доручень керівництва підприємства, що входять до компетенції служби.

На рис. 3 наведено блок-схему організаційного забезпечення управління економічною безпекою підприємств у конкурентному середовищі аграрного бізнесу.

Підкреслимо, що важливою складовою частиною організаційного забезпечення СЕБ є наявність розроблених організаційних регламентів, серед яких виокремлюємо інструкції, процедури, регламенти й політику (рис. 4).

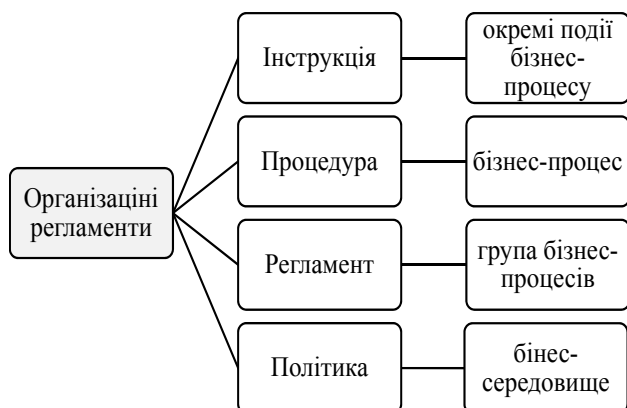

Рис. 4. Ієрархія організаційних регламентів діяльності СЕБ

Джерело: авторська розробка

Наведений методичний підхід разом з наявними базується на синхронізації кадрового, організаційного, інформаційного та нормативно-правового забезпечення й сфокусований на формуванні безпекової облікової політики та безпекового розкриття агробізнесу у фінансової звітності.

Висновки з проведеного дослідження. Обґрунтовано, що побудова чіткої моделі безпекової трансформації обліково-аналітичного забезпечення прямо залежить від належного рівня її організаційного забезпечення. У зв'язку з цим запропоновано виокремити службу економічної безпеки (СЕБ) як структурний підрозділ підприємства з виділенням у ній облікового гаранта економічної фізичної та правової безпеки, експертних груп з інформаційної безпеки й експертної групи захисту комерційної таємниці, конкурентної розвідки та комплаєнса.

Вважаємо, що поступова імплементація запропонованих організаційних блоків щодо реалізації функцій СЕБ максимально точно відповідає безпековим запитам і забезпечує адекватність політики управління аграрними підприємствами в умовах жорсткої конкуренції та вразливості інформаційного середовища до кібератак. Доведено, що максимальний ефект від діяльності цього підрозділу з удосконалення обліково-аналі-

тичного забезпечення можливий на основі встановлення ієрархії організаційних регламентів. Це дає змогу оптимізувати розподіл бізнес-процесів і досягти їх максимальної кореляції з черговістю етапів та змістом запитів ризик-менеджменту аграрного підприємства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бочуля Т. Облікова складова інформаційного потенціалу підприємства. *Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму*. 2013. № 1 (6). С. 35–42.
2. Гайдуцький П., Жук В. Роль бухгалтерського обліку в попередженні економічних криз. *Економіка України*. 2012. № 12. С. 72–82.
3. Дерій В., Мельничук І. Бухгалтерський облік, аналіз і аудит у системі управління витратами на економічну безпеку. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Вип. 1. С. 197–208.
4. Жук В. Розвиток теорії бухгалтерського обліку: інституціональний аспект: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2018. 408 с.
5. Камінська Т. та ін. Обліково-аналітичне забезпечення фінансового менеджменту на сільськогосподарських підприємствах: монографія. Київ: ЦП «Компринт», 2013. 338 с.
6. Легенчук С. Теорія і методологія бухгалтерського обліку в умовах постіндустріальної економіки: монографія. Житомир: ЖДТУ, 2010. 652 с.
7. Немченко В., Малішевська В. Забезпечення економічної безпеки підприємства. *Економіка харчової промисловості*. 2012. № 3 (15). С. 10–13.
8. Овчаренко Є. Система економічної безпеки підприємства: ознаки та принципи функціонування. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2012. № 24 (II). С. 133–143.
9. Ортинський В., Керницький І., Живко З. та ін. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навчальний посібник. Київ: Правова єдність, 2009. 542 с.
10. Правдюк Н., Мулик Т., Мулик Я. Управління фінансовою безпекою підприємств: обліково-аналітичний аспект: монографія. Київ: Центр навчальної літератури, 2019. 224 с.
11. Tytenko L. Economic security as an element of strategic management system: accounting and analytical aspect. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2018. № 3. Vol. 4. P. 309–318.

REFERENCES:

1. Bochulya T. (2013) Oblikova skladova informacijnogho potencialu pidpryjemstva [Accounting component of the information potential of the enterprise]. *Bulletin of the International Nobel Economic Forum*, no. 1 (6), pp. 35–42.
2. Ghajducjkyj P., Zhuk V. (2012) Rolj bukhghaltersjko-gho obliku v poperedzhenni ekonomichnykh kryz [The role of accounting in preventing economic crises]. *Ekonomika Ukrainy*, vol. 12, pp. 72–82.
3. Derij V., Meljnuchuk I. (2019) Bukhghaltersjkyj oblik, analiz i audyt u systemi upravlinnja vytratamy na ekonomichnu bezpeku [Accounting, analysis and audit in the management system of economic security costs].

Bulletin of Ternopil National Economic University, vol. 1, pp. 197–208.

4. Zhuk V. (2018) Rozvytok teorii bukhhaltersjogho obliku: instytucionalnyj aspekt [Development of accounting theory: institutional aspect]. Kyiv: NNC "IAE" (in Ukrainian).

5. Kaminsjka T. (2013) Oblikovo-analitychne zabezpechennja finansovogho menedzhmentu na siljskog-hospodarsjkykh pidpryjemstvakh [Accounting and analytical support of financial management in agricultural enterprises]. Kyiv: CP Kompynt" (in Ukrainian).

6. Leghenchuk S. (2010). Teorija i metodologhija bukhhaltersjogho obliku v umovakh postindustriajnoji ekonomiky [Theory and methodology of accounting in a post-industrial economy]. Zhytomyr: ZhDTU (in Ukrainian).

7. Nemchenko V., Malishevsjka V. (2012) Zabezpechennja ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva [Ensuring the economic security of the enterprise]. *Economics of the food industry*, no. 3, pp. 10–13.

8. Ovcharenko Je. (2012) Systema ekonomichnoji bezpeky pidpryjemstva: oznaky ta pryncypy funkcionuvannja [The system of economic security of the enterprise: signs and principles of functioning]. *Economy. Management. Entrepreneurship*, no. 24, pp. 133–143.

9. Ortyns'kyj V., Kernys'kyj I., Zhyvko Z. ta in. (2009) Ekonomichna bezpeka pidpryjemstv, orhanizatsij ta ustanov [Economic security of enterprises, organizations and institutions]. Kyiv: Pravova iednist' (in Ukrainian).

10. Pravdjuk N., Mulyk T., Mulyk Ja. (2019) Upravlinnja finansovoju bezpekoju pidpryjemstv: oblikovo-analitychnyj aspekt [Management of financial security of enterprises: accounting and analytical aspect]. Kyjiv: "Centr uchbovoji literatury" (in Ukrainian).

11. Tytenko L. (2018). Economic security as an element of strategic management system: accounting and analytical aspect. *Baltic Journal of Economic Studies*, no. 3, vol. 4, pp. 309–318.